

Informaatioekologiaa ympäristöviesteistä

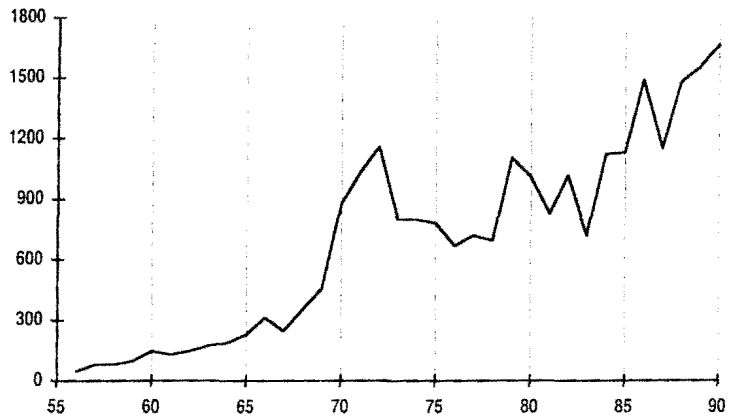
SUHONEN, Pertti. *Mediat, me ja ympäristö*.
Helsinki: Hanki ja jää, 1994. 202 s.

Jos informaatioekologialla tarkoitetaan tutkimusta, jonka tehtävänä on selvittää millaiset viestit voivat syntyä, uusintua ja levitä millaisissakin kulttuurisissa lokeroissa. Pertti Suhonen tekee uudessa kirjassaan informaatioekologista tutkimusta ympäristöviesteistä suomalaisessa valtajulkisuudessa. Tarkemmin sanoen hän tutkii ympäristöviesteisiä kirjoituksia Helsingin Sanomissa 50-luvulta nykypäivään.

Projektin empiisen ytimen muodostaa runsaan 3 000 lehtijutun aineisto, joka on koottu noin 2 000:sta vuosina 1956-90 ilmestyneestä Helsingin Sanomien numerosta tasavälisellä ryväotannalla. Aineiston analyysistä saadaan monia tuloksia, joista tärkein on kuviossa 1 esitetty ympäristöviesteisten kirjoitusten vuosittaisen lukumäärän vaihtelua kuvaava käyrä. Se lienee kaikista tällaiseen käyttöön liittyvistä mediaekologisista ongelmista huolimatta — luontevain käytössämme oleva suomalaisen ympäristötietoisuuden pitkän aikavälin indikaattori.

Kuvion käyrän perusteella arvioiden ympäristötietoisuuden taso on Suomessa kohonnut 60-luvun lopulta alkaen. Kohoaminen ei ole ollut suoraviivaista, vaan se on tapahtunut huippuina ja niitä seuranneina lantiovaiheina, joiden aikana ympäristöviestintä on laantunut mutta säilynyt kuitenkin huippua edeltävää kautta vilkkaampaan. Huiput ajoittuvat vuosien 1969-72, 1979-86. Syntyy kuva asteittain kohoavasta ympäristötietoisuudesta, jonka globalisoitua ja kattavuusalueen laajenemista aiempaa perusteellisempi analyysi tukee.

Tämä suomalainen kehityslinja vastaa lämpimän muiden teollisten länsimaiden kehitystä sillä erotuksella, että ensimmäisen huippuvaiheen kestäminen vuoteen

Kuvio 1.

1972 on poikkeuksellista. Muualla kirjoittelu laantui jo vuoden 1970 jälkeen. Suomen pitkäkestoista ensimmäistä huippua selittää ainakin osittain vuoden 1972 Tukholman kansainvälinen ympäristökokous, joka oli maantieteellisesti niin lähellä meitä, että kirjoittelu laantui vasta sen mentyä.

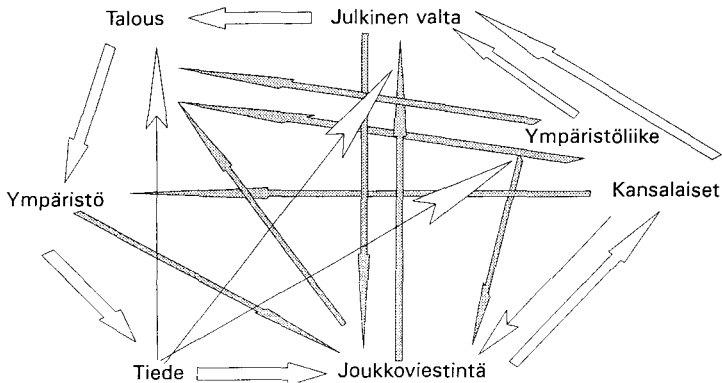
Suhonen ei kirjassaan rajoitu vain kuvaamaan ja analysoimaan aineistoaan, vaan hän myös vertaa analyysinsä tuloksia lähinnä erilaisista survey-tutkimuksista saatavissa olevaan tietoon suomalaisesta ympäristötietoisuudesta. Lisäksi hänen tavoitteenaan on myös näiden ilmiöiden suhteuttaminen laajempaan kontekstiin. Tässä välineinä toimivat ympäristötietoisuuden kehä, ns. agendateoria ja pyrkimys lähestyä viestintäjärjestelmän toimintaa konstruktionistisesta näkökulmasta.

Agendateoria tarkoittaa lyhyesti sanoen sitä, että viestimillä on tietty "päiväjärjestys", johon kuuluvat asiat kulloinkin saavat huomiot osakseen. Ympäristöteemaan liittyvät huomiosykliit liittyisivät tällöin siihen, että murtauduttuaan kerran yli uutiskynnyksen teema on "päiväjärjestyksessä", mutta vähitellen lukijat ja toimittajat kyllästyvät siihen liittyvään kirjoitteluun, joka siksi laantuu. Tietyn ajan kuluttua se voi kuitenkin tulla uudestaan päiväjärjestykseen, kun jotkut uutiskynnyksen helposti ylittävät tapahtumat laukaisevat uuden huomiohuipun muodostavan ympäristökirjoittelun. Vuonna 1979 tällaisia tapahtumia olivat Harrisburg ja Koi-

järvi, vuonna 1986 Tsemobyl.

Keskustelu viestintän päiväjärjestyksestä ja ympäristökirjoitteluun liittyvistä huomiosykkeistä kutsuu luontevasti esiin konstruktionistisia ajatuskulkuja, joiden mukaan ympäristökirjoittelu ei sen enempää kuin muutkaan mediaviestit vain heijasta todellisuudessa tapahtuvia muutoksia. Sen sijaan se on osa yhteiskunnallisen todellisuuden rakentumisen prosessia. Niinpä se, että kannamme huolta Harrisburgin ydinvoimalan turvajärjestelystä, Saharan aavikon leviämisestä ja Brasilian sademetsistä tulee mahdolliseksi vain sillä ehdolla, että viestimet jatkuvasti kertovat meille niistä. Ongelmalliseksi tämän seikan tekee se, että jos ympäristöä kohtaan tuntemamme huoli ja sen kohteet ovat medioiden konstruoimia, huomiosyklien esiintyminen osoittaa, ettei tämä ympäristöhuolen rakentumisen prosessi ohjaudu ympäristöongelmien vakavuuden asteesta vaan muista yhteiskunnallisista tekijöistä — ellemmme sitten oleta, että ympäristöongelmat olisivat olleet erityisen vakavia juuri vuosina 69-72, 79 ja 86 ja vähemmän vakavia näiden välisenä aikana.

Äärimmillään viety konstruktionistinen ajatuskulku esiintyy esimerkiksi Mary Douglasin ja Aaron Wildavskyn teoksessa *Risk and Culture* (University of California Press, 1983), jossa he pyrkivät osoittamaan, että amerikkalaisten tuntema huoli ympäristöstä saa voimansa arjen "saastaisuuden" kokemuksesta. Tämä saastaisu-

Kuvio 2.

den kokemus ei kuitenkaan perimmältään liity ympäristöongelmiin lainkaan vaan on tulosta siitä, että modernin amerikkalaisen yhteiskunnan rakenne estää ihmisiä elämässään toteuttamasta niitä arvoja, joita amerikkalainen kulttuuri pitää pyhinä. Kun arvot on pakko vetää lokaan, elämä tuntuu saastaiselta, mutta tämän saastaisuuden kokemuksen liittyminen ympäristöongelmista koettuun huoleen on ideologinen virhepaikannus, joka estää amerikkalaisia kohtaamasta todellista ongelmaansa: yhteiskunnan instituutiokanteen ja kulttuuristen arvojen välistä epäsuhtaa.

Näin siis Douglas ja Wildavsky. Suhonen ei vie konstruktionistista ajatuskulkua yhtä pitkälle kuin he vaikka pitääkin kiinni siitä, että mediaviestit ovat osa yhteiskunnallisen todellisuuden rakentumista. Tätä rakentumista hän jäljittää kehittämällään ympäristöpolitiikan kehällä (kuvio 2). Sitä on immunisoitu kriittikiltä piirtelemällä erivahvuisia vaikutussuhteita kuvaavia nuolia vähän sinne sun tänne, mutta perusrakenne on seuraava. Ympäristössä esiintyy tiettyjä asiantiloja ja prosesseja, joista saadaan tietoa tieteellisen tutkimuksen avulla. Tieteen paljastamat ympäristöongelmat tulevat kansalaisten tietoisuuteen joukkoviestintien välityksellä. Kansalaiset ja ympäristöliike, jonka tiedonlähteenä on joukkoviestintien lisäksi myös suora suhde tieteelliseen tutkimukseen, vaikuttavat julkiseen valtaan, joka oh-

jaa talouden toimintaa. Taloudella puolestaan on vaikutuksia ympäristöön, jonka tilasta saadaan uutta tietoa tieteellisellä tutkimuksella ja se välittyy kansalaisille joukkoviestintien välityksellä jne.

Suhonen käyttää ympäristöpolitiikan kehää lähinnä joukkoviestintien kirjoittelun kontekstualisointiin, mutta koska se kuvataan kokonaisuudessaan, tutkimuksen kohteena näyttäisi laajimmillaan olevan ympäristöviestien ja ympäristötietoisuuden lisäksi niiden suhde yhtäältä yhteiskunnalliseen kokonaisprosessiin ja toisaalta luonnonprosesseihin. Aivan näin kunnianhimoinen ei Suhosen tutkimus kuitenkaan ole. Se antaa välineitä koko mainitun ongelmakentän pohdinnalle, mutta ei esitä siitä mitään kattavaa teoriaa. Tämä antaakin aiheen ensimmäiselle kahdesta kriittisestä kommentistani. Voi olla, etten sosiologina oikein ole kykenevä ymmärtämään miten tiedotustutkijat ajattelevat, mutta ainakin sosiologin perspektiivistä agendateoriaan, konstruktionismiin ja ympäristöpolitiikan kehään liittyvät kehitykset jäävät kummallisen irrallisiksi. Tutkimuksen ytimen muodostaa empiriisen aineiston tarkastelu. Siinä onkin tehty iso työ, josta on hyötyä myös muille ympäristöongelmia yhteiskuntitieteellisesti tutkiville, mutta teoreettiset kehitykset jäävät jotenkin kesken. Mitä esimerkiksi ympäristöpolitiikan kehän elementit oikein ovat? Ovatko ne järjestelmiä systeemiteorian mielessä?

Jos ne ovat järjestelmiä, käytössä olisi ollut paljon kehittyneitä kalustoa (esim. Luhmann), jolla analyysia olisi voitu jatkaa. Jos ne sen sijaan eivät ole järjestelmiä, olisi ollut kiinnostavaa tietää miksi niitä ei voi kuvata järjestelmäteoreettisesti. Samoin olisi ollut kiinnostavaa tietää mihin asti konstruktionistinen ajatuskulku viedään. Selvästi kukaan ei ole kysynyt mistään Douglasin ja Wildavskyn kaltaisesta rakennelmasta eikä alan standardilähteeksi muodostumassa olevaan Bruno Latourin aikaan viitata, mutta mitä muuta kuin sitä, etteivät joukkoviestimet reprodusoi peiliin tavoin maailmassa vallitsevia asiantiloja, konstruktionismi tarkoittaa?

Toinen puute liittyy metodologiaan tai tarkemmin ottaen siihen, ettei lukija saa riittävästi informaatiota siitä onko metodologiasa puutteita vai ei. Aineiston luonteen huomioiden ymmärrettävästi ja lukijan kannalta ystävällisesti aineistoa raportoitavien osuukien teksti etenee pääasiassa kuvion 1 tyyppisin käyriin ja monessa tapauksessa liukuvin keskiarvoin. Tämä on varsinaisessa tekstissä onnistunut ratkaisu mutta olisi ehdottomasti edellyttänyt täydennykseen kirjan loppuun liitettä, jossa esiteltäisiin absoluuttiset luvut. Samassa yhteydessä olisi ollut ystävällistä esitellä luokitusperiaatteita ja havainnollistaa niitä jollain esimerkiksi tapauksilla. Liitteeseen sijoitettuna tällainen informaatio ei olisi haitannut varsinaisen tekstin svengyä mutta olisi antanut kiinnostuneelle lukijalle tarkemman käsityksen käyrien sisällöstä ja tarjonnut myös joistakin luokitusratkaisuksista eri mieltä olevalle tutkijalle mahdollisuuden käyttää tuloksia omiin pohdintoihinsa. Kirjan sivuilla 199-202 onkin lyhyt aineistoa ja aineistotyötä koskeva liite, mutta se ei täytä em. informaatiota etsivän lukijan toiveita.

Kokonaissaldo Suhosen kirjasta on kriittisistä kommentteistani huolimatta positiivinen. Kirja sisältää sekä empiriisiä tuloksia, joita varmasti tullaan käyttämään, että yhteiskuntateoreettisia pohdintoja, joita joku (mahdollisesti tekijä itse?) jatkossa vie eteenpäin. Tällaisen kirja kirjoittaja voi aina olla tyytyväinen työnsä tuloksiin.

Risto Heiskala